

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансів ім. С.І. Юрія

БАЛАН Денис Валерійович

**Адміністрування митних платежів в контексті
нарощування фіскального потенціалу держави /
Administration of Customs Payments in the Context of
Increasing the Fiscal Potential of the State**

спеціальність: 072 - Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
освітньо-професійна програма – Фіскальне адміністрування

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи ФФАм-21
Д. В. Балан

Науковий керівник:
д.е.н., професор, Ф.П. Ткачик

Кваліфікаційну роботу допущено до захисту:

" ___ " _____ 2025 р.

Завідувач кафедри
_____ А. І. Крисоватий

ТЕРНОПІЛЬ - 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ДО БЮДЖЕТУ	6
1.1. Теоретична ідентифікація та фіскальна роль митних платежів.....	6
1.2. Організаційно-правові аспекти адміністрування митних платежів в Україні.....	11
РОЗДІЛ 2. МОНІТОРИНГ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В ПРОЦЕСІ НАРОЩУВАННЯ ФІСКАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ.....	18
2.1. Аналіз надходжень та динаміки митних платежів у архітектурі доходів Державного бюджету України.....	18
2.2. Система митного контролю та механізми забезпечення повноти надходжень митних платежів.....	26
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В КОНТЕКСТІ НАРОЩУВАННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ, ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ.....	32
ВИСНОВКИ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	42
ДОДАТКИ.....	48

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективне адміністрування митних платежів є ключовою умовою забезпечення стабільного функціонування фінансової системи держави та формування достатнього фіскального потенціалу в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів. В умовах повномасштабної війни митні надходження залишаються одним із найбільш прогнозованих джерел доходів бюджету, що забезпечують фінансування оборонних, соціальних та інфраструктурних видатків. Глибокі трансформації економічної структури, зростання імпортозалежності та значні логістичні виклики актуалізують потребу модернізації підходів до управління митною справою. Паралельно з цим, Україна інтегрується в митний простір Європейського Союзу, що вимагає гармонізації процедур, цифровізації контролю та впровадження сервісно-орієнтованих моделей митно-тарифного адміністрування. Від ефективності системи справляння митних платежів залежить рівень прозорості зовнішньоторговельних операцій, попередження схем ухилення, контрабанди та фінансових втрат бюджету. Державна митна служба України дедалі більше перетворюється на інституцію стратегічного значення, здатну забезпечувати економічну безпеку держави. Саме тому дослідження науково-теоретичних та прикладних аспектів адміністрування митних платежів набуває особливої практичної значущості для державної політики у сфері публічних фінансів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика митного регулювання та адміністрування митних платежів ґрунтовно досліджується як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями. Зокрема, такі науковці та фахівці як А. Крисоватий, О. Десятнюк, І. Бережнюк, О. Сидорович, С. Герчаківський, О. Микуляк, В. Сідляр, Д. Осіпчук, І. Легкоступ, Л. Сарана, Ю. Палагнюк та інші висвітлювали у своїх доробках інституційні засади митної політики та сучасні підходи до адміністрування митних платежів. У вітчизняних публікаціях значна увага приділена розмежуванню

функцій митної служби, особливостям гармонізації з нормами ЄС та проблемам протидії митним правопорушенням. Водночас недостатньо дослідженими залишаються аспекти впливу адміністрування митних платежів на формування фіскального потенціалу держави в умовах воєнної економіки та євроінтеграційної трансформації. Це зумовлює потребу у комплексному аналізі економічних, організаційних та правових елементів даної проблематики.

Мета роботи – обґрунтувати теоретичні засади, організаційно-правові механізми та практичні аспекти адміністрування митних платежів, а також сформулювати пропозиції щодо підвищення ефективності їх справляння в контексті нарощування фіскального потенціалу України.

Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. Розкрити теоретичну ідентифікацію та фіскальну роль митних платежів у системі публічних фінансів.
2. Дослідити організаційно-правові аспекти адміністрування митних платежів в Україні.
3. Проаналізувати динаміку надходжень митних платежів та їх місце в архітектурі доходів Державного бюджету України.
4. Оцінити сучасні механізми контролю за справлянням митних платежів та їх цільовим використанням.
5. Обґрунтувати напрями удосконалення процесів адміністрування митних платежів у контексті воєнної трансформації, цифровізації та євроінтеграції.

Об'єкт дослідження – процес адміністрування митних платежів у системі публічних фінансів України.

Предмет дослідження – теоретичні, організаційно-правові, фіскальні та методичні аспекти справляння митних платежів і механізми підвищення ефективності їх адміністрування.

Методи дослідження. У роботі застосовано діалектичний метод для розкриття сутності митних платежів та їх ролі в економічній системі;

системний і структурно-логічний підходи для аналізу інституційних механізмів їх адміністрування; економіко-статистичні методи – для оцінки динаміки митних надходжень і виявлення тенденцій фіскального впливу; порівняльний аналіз – для зіставлення української моделі з практиками ЄС; методи узагальнення та наукової абстракції – для формування висновків та розробки пропозицій щодо удосконалення митного адміністрування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформовані у роботі теоретико-методичні положення, аналітичні висновки та прикладні рекомендації можуть бути використані митними органами для підвищення ефективності адміністрування митних платежів, удосконалення механізмів митного контролю та зміцнення фіскальної стійкості держави. Запропоновані підходи здатні слугувати інструментальною основою для оптимізації митної політики, посилення протидії порушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності та формування дієвої моделі фіскальної безпеки у контексті євроінтеграції та повоєнного відновлення України.

Апробація результатів дослідження. Основні результати та висновки, отримані за результатами кваліфікаційної роботи були апробовані на науково-практичних заходах, ініційованих кафедрою фінансів ім. С. І. Юрія ЗУНУ.

Обсяг і структура роботи. Кваліфікаційна робота логічно побудована зі вступу, основної частини (з розділи), висновків, списку літературних джерел (48 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 49 сторінок, в роботі представлено 6 таблиць, 2 рисунки, 2 додатки.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ ДО БЮДЖЕТУ

1.1. Теоретична ідентифікація та фіскальна роль митних платежів

У сучасних умовах глобальної турбулентності, структурних трансформацій економіки та посилення інтеграційних процесів митні платежі залишаються одним із ключових інструментів забезпечення фіскальної стабільності держави. Для України їх значення істотно зросло у період повномасштабної військової агресії, коли митниця стала одним із найбільш стабільних та прогнозованих каналів формування доходів бюджету. Паралельно митне адміністрування виконує критично важливу функцію контролю за переміщенням стратегічних товарів, військових і гуманітарних вантажів, а також забезпечує дотримання режимів санкцій і торговельних обмежень.

Актуальність дослідження фіскально-регулюючого потенціалу митних платежів зумовлена такими чинниками:

- зростання ролі митних надходжень у структурі доходів державного бюджету в умовах падіння податкових надходжень від внутрішнього виробництва;
- необхідність цифровізації митних процедур та переходу до стандартів ЄС (NCTS, спільний транзит, електронні декларації, автоматичне оформлення);
- посилення ризиків контрабанди та схем ухилення, що потребують сучасних інструментів моніторингу та управління ризиками;
- потреба в адаптації національної митної системи до вимог ЄС у контексті набуття статусу країни-кандидата та підготовки до членства [1, с. 85].

Адміністрування митних платежів у науковій літературі трактується як комплекс управлінських, контрольних, аналітичних та інформаційно-

технологічних заходів, спрямованих на забезпечення повноти, своєчасності та ефективності справляння митних надходжень до бюджету [2, с. 172].

Узагальнюючи підходи провідних учених і міжнародні стандарти, можна навести такі визначення:

Адміністрування митних платежів – це система організаційних, правових та технічних процедур, що забезпечують коректне нарахування, декларування, контроль, справляння та перерахування митних платежів до бюджету відповідно до вимог законодавства [3].

Митне адміністрування – це діяльність митних органів та суб'єктів ЗЕД, спрямована на регулювання зовнішньоторговельних потоків, застосування митних режимів і реалізацію фіскальних, регуляторних та безпекових функцій держави [4].

У міжнародній практиці (ВМО, ЄС) адміністрування митних платежів визначається як управління ризиками, нарахування податків, застосування тарифних і нетарифних заходів, а також забезпечення законності переміщення товарів через кордон із максимальним спрощенням процедур для добросовісного бізнесу [5].

Таким чином, митні платежі – це обов'язкові грошові платежі, встановлені митним законодавством для імпорту товарів. Згідно з Митним кодексом України, до митних платежів належать: (а) ввізне мито, (б) акцизний податок із ввезених підакцизних товарів, (в) податок на додану вартість (ПДВ) із імпорту (ввезених) товарів [6]. Отже, митні платежі – це різновид непрямих податків, що справляються при перетині митного кордону та є невід'ємною частиною податкової системи держави.

Принципи адміністрування митних платежів можна систематизувати таким чином:

1. Законність – відповідність усіх процедур нормам митного, податкового і міжнародного права.
2. Прозорість та відкритість – доступність інформації про тарифи, правила, процедури.

3. Справедливість і недискримінаційність – рівні умови для всіх суб'єктів ЗЕД.

4. Ефективність та результативність – мінімізація витрат часу та ресурсів.

5. Пропорційність контролю – застосування заходів відповідно до рівня ризику (risk-management).

6. Цифровізація та автоматизація – максимальне використання електронних сервісів, даних та аналітики.

7. Комунікація і партнерство – орієнтація митниці на потреби бізнесу.

8. Уніфікація та гармонізація з нормами ЄС – застосування процедур NCTS, eCustoms, TARIC тощо [6, 7].

Фіскальна роль митних платежів полягає у наповненні державного бюджету та формуванні фінансових ресурсів для витратних зобов'язань. У структурі доходів Держбюджету України частка митних платежів стабільно висока – близько 40%. Насамперед це пов'язано з високою імпортозалежністю економіки. Нагадаємо, що передумови виникнення цих платежів лежать у сфері зовнішньоекономічного регулювання, а їх нарахування та справляння контролюються митними органами. Митні платежі виконують також регуляторну функцію: через встановлення митних тарифів та ставок ПДВ/акцизу держава впливає на цінову та виробничу активність у країні. При цьому науковці звертають увагу на позитивні і негативні наслідки активного використання митних платежів як засобу оподаткування (табл. 1.1). З одного боку, високі ставки ПДВ/акцизу на імпорт сприяють наповненню бюджету і захисту вітчизняних виробників; з іншого – вони можуть підвищувати споживчі ціни та стримувати економічну активність. У таких умовах важливо знайти оптимальний баланс між фіскальними інтересами держави та забезпеченням сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Таблиця 1.1

**Ефекти та ризики активного використання митних платежів як
засобу оподаткування [6-8]**

Ефекти (позитивні наслідки)	Ризики (негативні наслідки)
1. Зміцнення фіскальної бази держави через суттєві та стабільні митні надходження, особливо у період воєнних і економічних криз.	1. Надмірна фіскалізація зовнішньої торгівлі , що може стримувати імпорт інвестиційних товарів та знижувати темпи економічного розвитку.
2. Регулювання торговельних потоків на основі тарифних інструментів, що дозволяє стимулювати національне виробництво.	2. Зростання собівартості імпортової продукції , що може призводити до інфляційного тиску на споживчому ринку.
3. Підвищення рівня економічної безпеки шляхом контролю за ввезенням стратегічних і товарів подвійного призначення.	3. Ризик розвитку тіньових схем, контрабанди та маніпуляцій митною вартістю , що знижує реальні бюджетні надходження.
4. Збалансування зовнішньоторговельного балансу завдяки застосуванню вивізного або ввізного мита, що регулює структуру імпорту та експорту.	4. Негативний вплив на конкурентоспроможність бізнесу , особливо у випадку високих ставок мита на сировину чи комплектуючі.
5. Підтримка стратегічних секторів економіки через преференційні ставки мита або цільове адміністрування окремих груп товарів.	5. Уповільнення інтеграційних процесів із ЄС , якщо митні процедури залишаються надмірно складними або негармонізованими зі стандартами ЄС.
6. Підсилення аналітичної та контрольної функції держави завдяки сучасним ІТ-інструментам, ризик-орієнтованому контролю та цифровізації.	6. Непередбачуваність надходжень у разі різких змін імпортової активності, коливань валютного курсу чи зовнішньополітичних шоків.

За результатами досліджень, у структурі митних платежів найбільш значущим є ПДВ із імпортованих товарів – він формує основну частину митних доходів. Акциз та ввізне мито, порівняно з ПДВ, виконують переважно регуляторну роль і у фіскальному сенсі приносять меншу частку надходжень. Підвищення ефективності адміністрування (зокрема, посилення митних перевірок та боротьба з контрабандою) може суттєво

збільшити доходи без підвищення ставок податків. Системний аналіз наукових джерел засвідчує, що митні платежі є ключовою фіскальною категорією, що поєднує інтереси держави, бізнесу і населення.

У сучасних умовах важливо забезпечити прозорість та передбачуваність митних процедур, адже саме вони визначають рівень довіри бізнесу до державних інституцій. Посилення аналітичної роботи, удосконалення системи управління ризиками та впровадження цифрових інструментів дозволяють мінімізувати втрати бюджету, пов'язані з митними правопорушеннями та заниженням митної вартості. Водночас адаптація тарифної політики до стандартів ЄС сприятиме гармонізації зовнішньої торгівлі й підвищенню конкурентоспроможності українських виробників. З огляду на воєнні та інтеграційні трансформації особливого значення набуває оптимізація співпраці між митними органами, контролюючими структурами та суб'єктами ЗЕД. Таким чином, митні платежі виступають не лише джерелом формування доходів бюджету, але й інструментом економічної політики, здатним впливати на структуру імпорту, інвестиційний клімат та стійкість національної економіки [8].

Новітня парадигма митного адміністрування орієнтована на цифровізацію, сервісний підхід та ризик-орієнтований контроль, що відповідає європейським стандартам і тенденціям глобальної торгівлі [9]. Такий підхід забезпечує збалансування фіскальних інтересів держави та потреб бізнесу, формуючи основу для ефективної інтеграції України до митного простору ЄС.

Умови воєнного стану додатково посилюють акцент на безпековій функції митниці, оскільки ефективний контроль за переміщенням товарів, техніки та стратегічних ресурсів стає критично важливим для обороноздатності держави.

1.2 Організаційно-правові аспекти адміністрування митних платежів в Україні

Адміністрування митних платежів в Україні здійснюється відповідно до норм Митного кодексу, законів і підзаконних актів. Система митних органів визначена як підсистема державного управління ЗЕД: до неї належать центральний орган виконавчої влади з митної політики (нині – Державна митна служба України), територіальні митниці та митні пости. Основним завданням митних органів є забезпечення митних процедур, а одним з найважливіших – пряме адміністрування митних платежів для поповнення бюджету і регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Узагальнення нормативно-правових документів, інституційного забезпечення та методичних орієнтирів дозволяє системно розкрити організаційно-правові аспекти адміністрування митних платежів в Україні.

Систематизація організаційно-правових компонентів адміністрування митних платежів вимагає не лише узагальнення базових документів та інституцій, а й визначення їхньої пріоритетності в архітектурі митної політики держави. Саме такий підхід дозволяє простежити, які нормативні акти формують фундаментальні правила справляння митних платежів, які інституції забезпечують їх практичну реалізацію, а які методичні орієнтири спрямовують контролюючі органи на уніфікацію процедур, цифровізацію та ризик-орієнтований контроль. У таблиці 1.2 виокремлено ключові елементи цієї системи, що взаємодіють між собою та формують цілісне нормативно-інституційне поле адміністрування митних надходжень. Вона демонструє логіку пріоритезації, відповідно до якої стратегічно значимі акти та інституції визначають рамкові правила, тоді як методичні документи забезпечують операційне втілення цих правил у митній практиці. Такий підхід дозволяє оцінити не лише юридичну структуру адміністрування, а й рівень її узгодженості з європейськими стандартами, вимогами воєнного часу та сучасними концепціями державного управління.

**Систематизація та пріоритезація нормативно-правових,
інституційних і методичних орієнтирів адміністрування митних
платежів в Україні [6, 10-12]**

№	Нормативно-правові акти	Інституції	Орієнтири методичної роботи в адмініструванні та контролі митних платежів
1	Митний кодекс України (2012 р.)	Державна митна служба України (ДМС)	Застосування митних режимів; визначення митної вартості; класифікація товарів; використання системи управління ризиками; контроль правильності нарахування податків і зборів.
2	Бюджетний кодекс України (ст. 9, 29, 30)	Міністерство фінансів України	Формування доходів бюджету від митних платежів; методика планування та прогнозування митних надходжень; звітність і контроль за цільовим використанням бюджетних ресурсів.
3	Податковий кодекс України (розділи VII, VIII, XIV)	Державна податкова служба України (ДПС)	Контроль за справлянням ПДВ та акцизу при ввезенні товарів; моніторинг ризикових операцій; адміністрування електронних систем обліку ПДВ та акцизу.
4	Закон «Про зовнішньоекономічну діяльність»	Кабінет Міністрів України	Регуляторні рішення щодо митно-тарифної політики; формування режимів сприяння ЗЕД; гармонізація з нормами СОТ та ЄС.
5	Митний тариф України	Верховна Рада України	Встановлення ставок мита; адаптація тарифів до вимог ЄС; застосування антидемпінгових і спеціальних заходів.
6	Постанова КМУ № 724 про впровадження NCTS	ДМС, Мінфін, європейські інституції (DG TAXUD)	Використання спільної транзитної системи; методика заповнення митних декларацій; цифровізація транзитних процедур.
7	Стратегія розвитку Державної митної служби до 2030 року	ДМС України	Гармонізація із законодавством ЄС; автоматизація митних процедур; розвиток митної аналітики та big data.
8	Угоди СОТ та Угода про Асоціацію Україна–ЄС (глава 5 «Митниця та спрощення торгівлі»)	Європейська Комісія, WCO	Орієнтири впровадження європейських стандартів митного контролю; митна співпраця; спрощення торгівлі; прозорість процедур.
9	Рекомендації ВМО (WCO) SAFE Framework, Data Model, Revised Kyoto Convention	WCO (Всесвітня митна організація)	Впровадження ризик-орієнтованого контролю; стандарти безпеки глобальних ланцюгів постачання; методики модернізації митних процесів.
10	Антикорупційна стратегія та план дій КМУ	Національне агентство з питань запобігання корупції	Методичні орієнтири щодо мінімізації корупційних ризиків; удосконалення внутрішнього контролю; впровадження комплаєнс-підходів в митній сфері.

Відповідно до чинного митного та податкового законодавства України, система адміністрування митних платежів ґрунтується на чітко

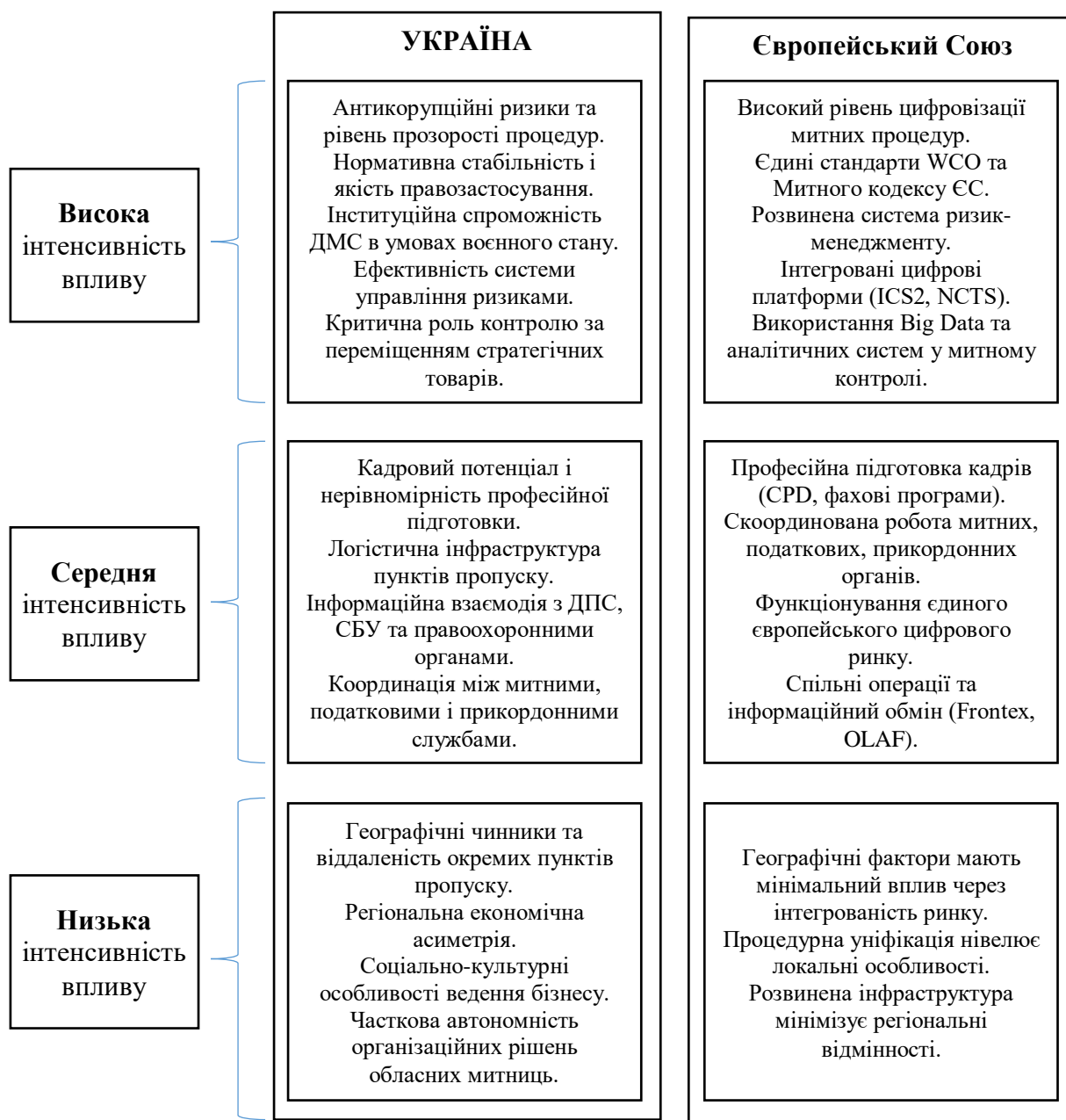
визначених повноваженнях і відповідальності митних органів, які здійснюють комплекс процедур з установлення правильності визначення митної вартості, класифікації товарів, обчислення податкових зобов'язань та забезпечення своєчасного їх надходження до бюджету. Митні органи реалізують ці функції через поєднання нормативно визначених контрольних процедур, інформаційно-аналітичної роботи та інструментів ризик-менеджменту, що дозволяє забезпечувати баланс між фіскальними інтересами держави та спрощенням процедур для добросовісних учасників зовнішньоекономічної діяльності. Учасники ЗЕД зобов'язані задекларувати товари та обчислити суму митних платежів на підставі експортних або імпорتنих декларацій, поданих в електронній або паперовій формі відповідно до вимог Митного кодексу України. Платниками митних платежів виступають юридичні особи, фізичні особи–підприємці та фізичні особи, які переміщують товари через митний кордон, причому обов'язок зі сплати податків і зборів виникає у момент подання митної декларації та посвідчується митним органом. Нормативно-правове забезпечення процесу адміністрування спирається на положення Митного кодексу, окремі норми Податкового кодексу щодо справляння ПДВ та акцизу з імпортованих товарів, а також акти Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України та ДМС України, що деталізують порядок проведення митного контролю, митного оформлення та застосування спеціальних режимів. Важливе місце займають також положення міжнародних договорів, рекомендацій ВМО та директив ЄС, які визначають сучасні стандарти прозорості, уніфікації та цифровізації митних процедур, що стають орієнтиром для подальшої модернізації української митної системи [13].

Комплексний аналіз нормативно-правових приписів та інституційних механізмів адміністрування митних платежів засвідчує, що ефективність функціонування митної системи залежить не лише від формальної наявності регулюючих актів, а передусім від якості їх реалізації, узгодженості та адаптивності до динамічних економічних і безпекових умов. Взаємодія між

митними, податковими, фінансовими та правоохоронними інституціями демонструє тенденцію до посилення координації, цифровізації та ризик-орієнтованого підходу, що відповідає європейській моделі управління митними потоками. Однак у практичній площині спостерігається низка викликів: нерівномірність застосування методичних рекомендацій, збереження ризиків корупційних впливів, обмеженість аналітичних інструментів та значна залежність результативності контролю від кадрового потенціалу. У цьому контексті модернізація адміністрування митних платежів має ґрунтуватися на системному перегляді процедур, уніфікації стандартів, поглибленні інтеграції з цифровими платформами ЄС та посиленні інституційної спроможності митних органів [14, с. 219]. Саме така трансформація створює передумови для зростання фіскального потенціалу держави, зміцнення економічної безпеки та формування прогнозованої, прозорої й конкурентоспроможної моделі митного адміністрування.

У контексті здійсненого аналізу теоретичних, організаційно-правових та інституційних передумов адміністрування митних платежів важливо не лише окреслити нормативну структуру та функціональні механізми, а й зрозуміти, які саме фактори визначають реальну результативність цієї системи в Україні та країнах Європейського Союзу. Оцінювання ефективності митного адміністрування потребує врахування багатомірного впливу правових, організаційних, інфраструктурних, цифрових та безпекових чинників, інтенсивність яких суттєво варіює між різними моделями митної політики. Саме тому для подальшого дослідження доцільно виділити та структурувати основні групи факторів, що формують умови справляння митних платежів, рівень дотримання митних процедур і здатність митних органів забезпечувати повноту фіскальних надходжень. З огляду на це, у рисунку 1 систематизовано ключові фактори впливу з урахуванням диференціації їхньої інтенсивності в Україні та ЄС, що

дозволяє здійснити порівняльний аналіз та визначити домінантні вектори модернізації української митної системи [15].

Рис. 1.1. Порівняння ступеня інтенсивності впливу факторів на ефективність адміністрування митних платежів в Україні та ЄС [16]

Поданий на даному рисунку підхід до групування факторів за рівнем інтенсивності їхнього впливу дає змогу не лише окреслити коло детермінант ефективного адміністрування митних платежів, а й виявити відмінності в акцентах митної політики України та Європейського Союзу. Для України до групи факторів із високою інтенсивністю віднесено насамперед

антикорупційні ризики, інституційну спроможність митних органів, якість нормативного регулювання та ефективність ризик-менеджменту в умовах воєнного стану. Це зумовлено тим, що саме вказані чинники безпосередньо визначають обсяг реальних фіскальних надходжень, рівень довіри бізнесу до митниці та спроможність держави забезпечувати контроль за переміщенням стратегічних товарів. У свою чергу, для ЄС до найвпливовіших віднесено цифровізацію митних процедур, використання інтегрованих інформаційних платформ і розвинені системи аналітики даних, що відображає зрілу стадію інституційного розвитку митної системи та переорієнтацію з «ручного» контролю на інтелектуальні технології управління ризиками [17].

Фактори із середньою інтенсивністю впливу для обох моделей пов'язані переважно з кадровим потенціалом, логістичною та організаційною інфраструктурою, а також міжвідомчою координацією. В Україні ці чинники відіграють роль «передавальної ланки» між нормативно проголошеними цілями та реальними результатами адміністрування, оскільки слабкі місця в підготовці кадрів чи в логістиці пунктів пропуску можуть нівелювати переваги реформ. В ЄС зазначені фактори є важливими, але значною мірою компенсуються високим рівнем уніфікації процедур і багаторівневою системою наднаціональної координації. Фактори з низькою інтенсивністю впливу (географічні, регіональні, соціокультурні) в європейській моделі значною мірою нейтралізуються завдяки інтегрованій інфраструктурі та єдиному митному простору, тоді як для України вони продовжують справляти помітний, хоча й не домінуючий, вплив на практику митного адміністрування. Таким чином, рисунок наочно демонструє, що ключовим напрямом наближення української системи до стандартів ЄС є посилення інституційної спроможності та цифрової трансформації митних процесів при одночасному зниженні чутливості до корупційних, регіональних та організаційних ризиків.

Таким чином, з теоретико-методологічної точки зору митні платежі доцільно розглядати як різновид непрямих податків на імпорт, що поєднують фіскальну, регуляторну та частково безпекову функції, забезпечуючи як наповнення бюджету, так і вплив на структуру зовнішньоторговельних потоків. В українській фінансовій системі їх роль є стратегічною: частка митних надходжень стабільно перевищує 40 % доходів державного бюджету, що формує високу залежність фіскальної стійкості від динаміки імпорتنих операцій. Структурно домінує ПДВ з імпортованих товарів, тоді як ввізне мито та акциз виконують переважно регулятивні та компенсаційні функції. Суб'єктний склад платників характеризується концентрацією надходжень у межах обмеженого кола великих імпортерів, що посилює чутливість системи до кон'юнктурних і логістичних змін. Організаційне адміністрування спирається на діяльність Державної митної служби, Державної податкової служби та Державної казначейської служби, а нормативно-правова база включає Митний кодекс України, положення Податкового кодексу та підзаконні акти Кабінету Міністрів і Міністерства фінансів [18].

Наукові джерела одностайно вказують, що ефективність адміністрування митних платежів є ключовою умовою підвищення фіскальної результативності держави, прозорості зовнішньої торгівлі та протидії тіншовим схемам. Водночас низка проблем, серед яких пріоритетними є надмірна імпортозалежність економіки, поширеність контрабандних каналів, недосконалість механізмів митної вартості, а також специфічні зміни режимів оподаткування у воєнний період — створюють суттєві ризики для стабільності та прогнозованості надходжень. Сукупність цих викликів обумовлює потребу поглибленого аналізу практичних аспектів адміністрування митних платежів та розробки інструментів його удосконалення, що становитиме предмет наступних розділів роботи.

РОЗДІЛ 2. МОНІТОРИНГ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ У ПРОЦЕСІ НАРОЩУВАННЯ ФІСКАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ДЕРЖАВИ

2.1. Аналіз надходжень та динаміки митних платежів у архітектурі доходів Державного бюджету України

Дослідження динаміки митних платежів у 2019–2024 рр. дає змогу комплексно оцінити стан фіскальної спроможності держави та визначити ключові тенденції, що формують бюджетні надходження у зовнішньоекономічному секторі. Цей період є показовим, оскільки охоплює як докризову фазу економічного розвитку, так і різку зміну макроекономічних умов у зв'язку з повномасштабною військовою агресією, порушенням логістичних ланцюгів, запровадженням пільгових режимів імпорту та подальшою поетапною нормалізацією митної політики. У 2019–2021 рр. митні надходження демонстрували стабільне зростання, що відображало відновлення зовнішньої торгівлі, поступове розширення імпортного кошика та зміцнення адміністрування ПДВ і акцизного податку. Початок 2022 року став переломним: суттєве падіння імпортних операцій, тимчасове скасування ввізного мита й оподаткування низки товарів, зміщення акцентів митної політики на забезпечення оборони та гуманітарних потреб призвели до різкого скорочення митних надходжень.

2023–2024 рр. ситуація почала вирівнюватися завдяки частковому відновленню ділової активності, перегляду режимів пільгового імпорту, стабілізації валютного курсу та посиленню аналітичних та контрольних процедур митних органів. Водночас зазначений період і надалі характеризується високою залежністю митних платежів від імпортозалежності економіки, коливань попиту на енергоносії, логістичних обмежень та воєнних ризиків [19]. Узагальнені дані щодо обсягів надходжень митних платежів до державного бюджету наведено в таблиці

2.1, що дозволяє визначити ключові зміни у структурі та темпах зростання митних доходів, а також сформуванати основу для подальшого прогнозування тенденцій на середньострокову перспективу.

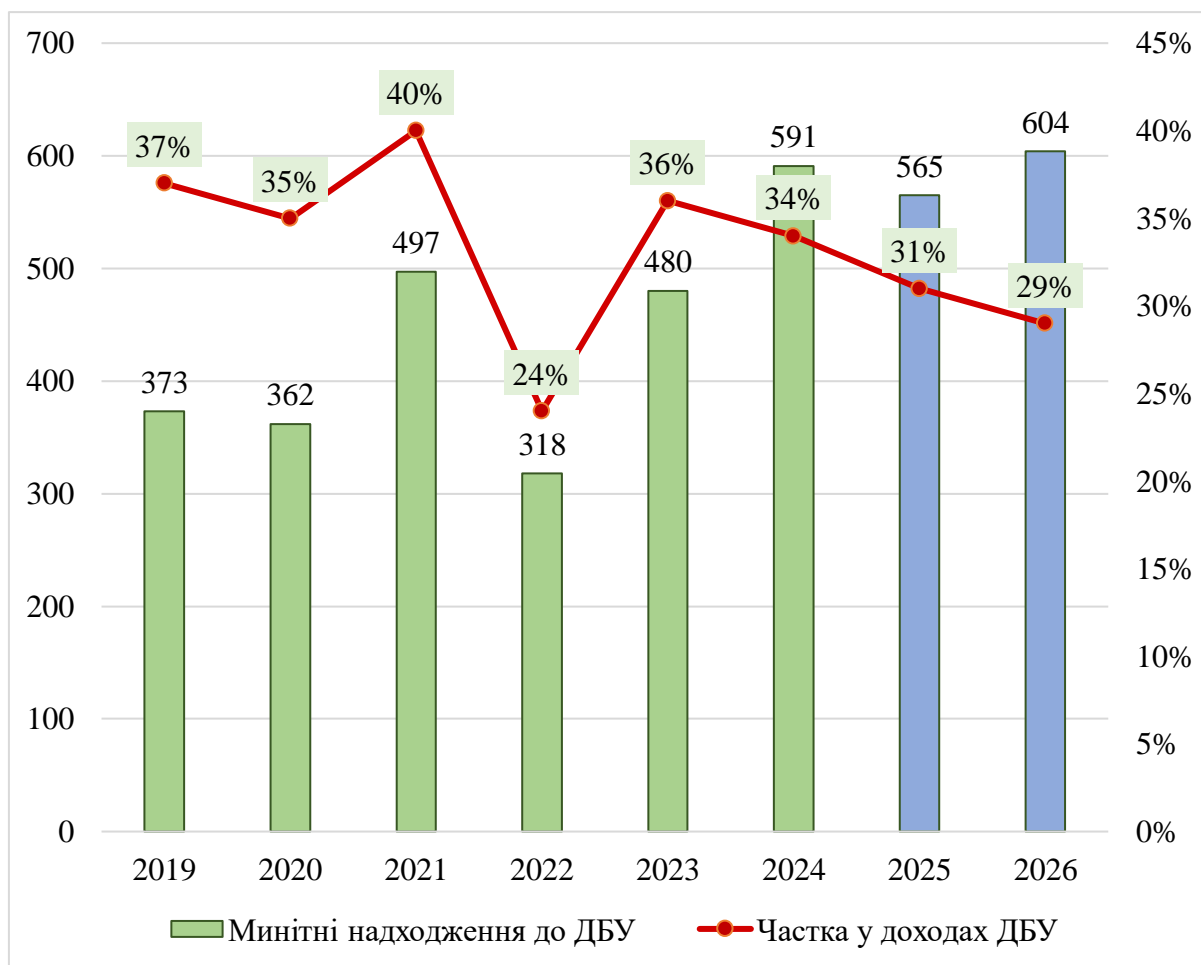
Таблиця 2.1

**Надходження митних платежів до держбюджету України, 2019–
2024 рр. (млрд грн). [20]**

Рік	ПДВ (імпорт)	Акциз (імпорт)	Мито (імпорт)	Разом
2019	289,8 (90,2%)	53,5 (120,8%)	29,9 (100,7%)	373,2
2020	274,1 (90,2%)	57,8 (108,4%)	30,2 (106,7%)	362,1
2021	380,7 (102,7%)	79,6 (139,9%)	36,9 (110,1%)	497,2
2022	253,1 (59,0%)	41,7 (54,9%)	23,3 (65,4%)	318,1
2023	366,2 (92,7%)	74,8 (93,6%)	39,6 (112,5%)	480,6
2024	447,4 (83,7%)	98,7 (93,0%)	44,5 (90,1%)	590,6

Аналіз зведених статистичних даних, наведений у таблиці 2.1, засвідчує суттєві коливання обсягів митних платежів упродовж 2019–2024 рр., що відображають як макроекономічні трансформації, так і зміну регуляторних умов у сфері зовнішньої торгівлі. Однак таблична форма подання інформації дає можливість окреслити лише загальну динаміку, тоді як графічне представлення дозволяє виявити структурні переломні точки, співвідношення між фактичними надходженнями та їх часткою у доходах бюджету та простежити траєкторію прогнозних змін. Побудова відповідного рисунка є важливою для подальшого аналізу, оскільки візуалізація робить наочними як темпи зростання після кризових років, так і можливе відновлення імпортової активності в середньостроковій перспективі. Зокрема, вона дає змогу оцінити не лише абсолютні значення митних надходжень, але й їх фіскальну вагу в загальній архітектурі доходів державного бюджету. У зв'язку з цим на рисунку 2.1 подано динаміку митних платежів за 2019–2024 рр. та їх прогноз до 2026 р., що створює

основу для комплексної оцінки фіскальних тенденцій та перспектив розвитку митного адміністрування.

Рис. 2.1. Динаміка і прогноз митних надходжень та їх частки у доходах Державного бюджету України, млрд грн [21, 22]

Прогноз митних надходжень побудовано на основі трендового аналізу часових рядів, що передбачає екстраполяцію узагальненої динаміки за попередні роки з урахуванням структурних зламів, спричинених воєнними подіями та зміною режимів імпортного оподаткування. Методика ґрунтується на використанні лінійної та помірно експоненціальної моделі тренду, що дозволяє відслідкувати як відновлювальні процеси, так і потенційні коливання у середньостроковій перспективі. Додатково враховано вплив інфляційних процесів, стабілізації валютного курсу, відновлення логістичних маршрутів та поступового перегляду пільгових режимів імпорту. Такий підхід забезпечує достатню точність для оцінки

загальної траєкторії зростання митних надходжень без надмірної чутливості до короткострокових шоків, що є важливим у нестабільних умовах воєнної економіки [23].

Можемо спостерігати виразну хвилеподібну динаміку митних надходжень, що формується під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників економічного середовища. Після зниження у 2020 р. (362 млрд грн), спричиненого пандемічними обмеженнями, надходження суттєво зросли у 2021 р. до 497 млрд грн, що відображало відновлення ділової активності та розширення імпортного попиту. У 2022 р. спостерігається різке падіння до 318 млрд грн через руйнування логістичних ланцюгів, тимчасове скасування мит і ПДВ на окремі групи товарів та скорочення обороту зовнішньої торгівлі в умовах війни. У 2023–2024 рр. відбувається поступове відновлення — надходження збільшуються відповідно до 480 та 591 млрд грн — що корелює з переглядом пільгового законодавства, відновленням імпортних поставок та стабілізацією валютного ринку. Прогноз на 2025–2026 рр. свідчить про подальше, хоча й помірне, зростання: до 565 та 604 млрд грн відповідно, що може бути зумовлено активізацією економічної діяльності, модернізацією митної інфраструктури та розширенням цифрових механізмів контролю.

Частка митних платежів у доходах державного бюджету хоча й коливається, однак залишається вагомою, коливаючись у межах 29–40 %, що підтверджує їхню ключову фіскальну роль. Зниження частки у 2022 р. до 24 % відображає кризові явища, тоді як її подальше зростання до 36 % у 2023 р. та стабілізація на рівні 34–31 % у 2024–2026 рр. свідчать про певне вирівнювання фіскальних потоків. Загалом прогнозні тренди дозволяють припустити, що за умови збереження поточної динаміки імпортної активності, поступового відновлення економіки та вдосконалення митного адміністрування митні платежі залишатимуться одним із найбільш стабільних джерел доходів держави [17].

Динаміка митних надходжень у 2019–2026 рр. демонструє складний та нерівномірний розвиток, що безпосередньо відображає макроекономічні та воєнні трансформації. Якщо взяти 2019 р. за базовий період (індекс 100), то вже у 2020 р. спостерігається незначне зниження митних доходів до рівня 97,0, що відповідає падінню на $-2,95\%$ порівняно з 2019 роком. У 2021 р. система митного адміністрування увійшла у фазу відновлення: індекс зріс до 133,2, а темп приросту становив $+37,29\%$, що свідчить про суттєве розширення імпортової активності та ефективне справляння ПДВ з імпортованих товарів [20].

Повномасштабна агресія спричинила різкий розрив тенденції: у 2022 р. митні надходження впали до індексу 85,2 ($-36,02\%$ до попереднього року), що відобразило шокове звуження торговельних потоків, зміни режимів оподаткування та зниження обсягів оподаткованого імпорту. Проте вже у 2023 р. відбулося швидке часткове відновлення: темп приросту становив $+50,94\%$, а індекс досяг 128,7, що є ознакою активізації імпорту, стабілізації валютного курсу та перегляду пільгових режимів. У 2024 р. тенденція зростання продовжилась — індекс піднявся до 158,4, що наочно засвідчує посилення ефективності адміністрування митних платежів, а також розширення імпортних поставок товарів промислового та споживчого призначення.

Прогноз на 2025–2026 рр. загалом демонструє збереження позитивного тренду з певними коливаннями. У 2025 р. очікується невелике зниження (індекс 151,5, приріст $-4,40\%$), що може бути пов'язано з корекцією імпортного попиту та стабілізацією внутрішнього виробництва. Натомість у 2026 р. прогнозується повернення до висхідної траєкторії — індекс зростає до 162,0, а темп приросту становить $+6,90\%$, що підтверджує потенціал нарощування фіскальних ресурсів за рахунок митних платежів у середньостроковій перспективі. Сукупність цих тенденцій свідчить про відновлення стійкості митної системи, її адаптивність до кризових умов і

поступове збільшення внеску митних надходжень у доходи державного бюджету [24].

Динаміка надходжень митних платежів є результатом взаємодії широкого спектра економічних, правових, інституційних та геополітичних факторів (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Фактори впливу на динаміку надходжень митних платежів до Державного бюджету України [25, 26]

№	Група факторів	Сутність та вплив на митні надходження
1	Загальноекономічні фактори	Рівень економічної активності, імпортний попит, інфляція, динаміка ВВП, платоспроможність населення та бізнесу.
2	Валютно-курсові фактори	Коливання гривні, зміни курсових очікувань, вплив на митну вартість імпортних товарів та базу оподаткування ПДВ.
3	Логістичні та інфраструктурні фактори	Пропускна здатність пунктів перетину кордону, робота портів, транспортні коридори, блокади та перебої у логістиці.
4	Правові та регуляторні фактори	Пільги, спеціальні режими імпорту, зміни ставок ПДВ, акцизу та мита, нові норми Митного і Податкового кодексів.
5	Воєнні та безпекові фактори	Закриття портів, руйнування логістичних маршрутів, посилення контролю за стратегічними товарами, гуманітарний імпорт.
6	Адміністративні та інституційні фактори	Якість адміністрування, ефективність ризик-менеджменту, боротьба з контрабандою, кадровий потенціал митниці.
7	Цифровізація та технологічні фактори	Впровадження NCTS, e-Transit, e-декларування, аналітика Big Data, інтеграція митних і податкових реєстрів.
8	Зовнішньоторговельні фактори	Глобальна кон'юнктура, ціни на енергоносії, санкції, зміна структури імпорту, торговельні обмеження партнерів.
9	Соціально-поведінкові фактори	Поведінка імпортерів, реакція бізнесу на зміни політики, масштаби тінізації, мотивація до декларування товарів.

Загальноекономічні умови, передусім рівень зовнішньої торгівлі, платоспроможність економічних агентів і темпи зростання ВВП, формують

фундаментальний тренд імпоротної активності, що безпосередньо визначає базу оподаткування ПДВ, мита та акцизів. Валютно-курсіві коливання впливають на митну вартість товарів і, відповідно, можуть як збільшувати, так і зменшувати номінальні надходження залежно від зміцнення чи девальвації гривні.

Логістичні та інфраструктурні чинники стали особливо значущими у 2022–2024 рр., коли війна порушила морські маршрути, призвела до перевантаження наземних коридорів і суттєво змінила структуру імпортних потоків. Правові та регуляторні фактори також відіграли ключову роль: запровадження тимчасових пільг, скасування мита та ПДВ для окремих груп товарів у період воєнного стану призвели до різкого зниження митних надходжень, тоді як подальше відновлення оподаткування забезпечило зростання фіскального потенціалу [28].

Воєнні фактори залишаються визначальними: зміна територій пропуску, знищення логістичної інфраструктури, збільшення гуманітарного імпорту та посилення контролю за товарами подвійного призначення трансформували традиційну модель митного адміністрування. Інституційні та адміністративні фактори, зокрема якість боротьби з контрабандою, ефективність управління ризиками та діяльність ДМС, суттєво впливають на реальні, а не лише номінальні бюджетні показники.

Цифровізація митних процедур, інтеграція з європейськими системами (NCTS, ICS2), автоматизація аналізу ризиків та застосування Big Data стають критично важливими для зростання ефективності адміністрування і мінімізації людського впливу. Зовнішньоторговельні фактори, як-от зміна цін на енергоресурси, світова інфляція та санкційна політика, можуть різко змінювати вартісну структуру імпорту, фіскальну базу. Соціально-поведінкові фактори, зокрема реакція бізнесу на зміни регуляцій, рівень довіри до митних органів та масштаби тіньових схем, теж значно впливають на кінцеві надходження [29].

У сукупності всі ці чинники формують складне, нелінійне середовище, в якому здійснюється адміністрування митних платежів, і визначають потребу держави у впровадженні адаптивної, ризик-орієнтованої та технологічно розвиненої моделі митної політики.

Проведений аналіз динаміки митних надходжень у 2019–2024 рр. показав, що система адміністрування митних платежів в Україні є надзвичайно чутливою до макроекономічних, регуляторних та безпекових чинників. Виявлено різкі коливання обсягів надходжень, зокрема істотний спад у 2022 р., коли індекс митних доходів знизився до 85,2 % від базового рівня, що було зумовлено війсьним шоком, руйнуванням логістики та запровадженням пільгового імпорту. У 2023–2024 рр. спостерігається суттєве відновлення, підтверджене зростанням індексу до 158,4 %, що свідчить про адаптивність митної системи та стабілізацію економічної активності [30].

Узагальнення факторів впливу дозволило встановити, що динаміка митних надходжень формується під впливом комплексу економічних, логістичних, правових, воєнних та інституційних детермінант, серед яких у воєнний період домінують безпекові та регуляторні чинники. Водночас цифровізація, впровадження європейських стандартів контролю та посилення аналітичної функції митних органів є ключовими передумовами забезпечення стійкого зростання митних надходжень у середньостроковому горизонті. Таким чином, результати аналізу створюють аналітичну основу для подальшого дослідження організаційних та контрольних аспектів адміністрування митних платежів, що розглядатимуться у наступному підрозділі.

2.2. Система митного контролю та механізми забезпечення повноти надходжень митних платежів

Митний контроль, як визначено Митним кодексом України [6], включає систему заходів, спрямованих на забезпечення дотримання встановленого законодавством порядку переміщення товарів через митний кордон та повноти сплати митних платежів. До його ключових видів належать: документальний контроль (перевірка декларацій, товаросупровідних документів, сертифікатів), контроль правильності визначення митної вартості, контроль класифікації товарів за УКТ ЗЕД, валютний контроль, митний огляд/огляд товарів, огляд транспортних засобів та пост-аудит після завершення митного оформлення. Методика здійснення контролю включає як формалізовані процедури (перевірка документів, ідентифікація товарів), так і аналітичні інструменти — застосування профілів ризику, автоматизованих індикаторів, цифрових трас товарів, а також використання даних міжнародних інформаційних систем.

Система митного контролю в Україні являє собою багаторівневу структуру, що включає превентивні, процедурні та аналітичні інструменти забезпечення дотримання митного законодавства. На базовому рівні контроль здійснюється під час подання митної декларації, перевірки супровідних документів, ідентифікації товарів та визначення їх митної вартості й класифікації за УКТ ЗЕД. Наступний рівень охоплює фізичний огляд та огляд транспортних засобів, застосування технічних засобів контролю, сканування та фотофіксацію. Все більшої ваги набуває пост-аудит як інструмент відкладеного, але поглибленого контролю після завершення митних формальностей. Центральним елементом сучасної системи контролю виступає Система управління ризиками (СУР), що дозволяє автоматизовано відбирати партії товарів для перевірки за багатофакторними профілями ризику. У сукупності ці інструменти трансформують митний контроль із суто процедурного у динамічну, ризик-

орієнтовану систему, здатну швидко адаптуватися до змін торговельних потоків та загроз економічній безпеці.

У сучасній практиці митного адміністрування відбувається поступовий перехід від суто процедурного контролю до ризик-орієнтованих та аналітичних методик, що відповідає рекомендаціям ВМО (WCO SAFE Framework, Ревізована Кіотська конвенція) та практикам Європейського Союзу. Фактичне здійснення контролю дедалі більше переноситься у площину електронних систем: СУР, e-Transit/NCTS, інтегрованих реєстрів, модулів автоматичного аналізу митної вартості. Така трансформація дозволяє одночасно скоротити кількість оглядів, підвищуючи їх результативність, та зменшити адміністративне навантаження на бізнес [31].

З огляду на це важливо простежити, як саме змінилися інструменти митного контролю в Україні у 2019–2024 рр., особливо в контексті взаємодії митниці з правоохоронними органами. Саме ця еволюція — від моделі, де домінувало зовнішнє втручання, до моделі, в якій контроль ґрунтується на об'єктивних даних СУР, відображена в таблиці 2.3. Такий підхід дозволяє оцінити не лише нормативні зрушення, а й їх реальний вплив на результативність контролю та стабільність надходжень митних платежів до бюджету.

Ефективність контролю за справлянням митних платежів є ключовим чинником формування фіскальної стійкості держави, особливо в умовах воєнної економіки та значної залежності бюджету від оподаткування імпорту. Контрольні механізми митних органів охоплюють комплекс процедур – від аналізу ризиків, перевірки заявленої митної вартості, класифікації товарів та коректності декларування до проведення митного огляду, аудиту після випуску, застосування аналітичних інструментів і взаємодії з правоохоронними органами. У практичній площині саме якість реалізації цих процедур визначає рівень повноти сплати митних платежів, масштаб тінізації зовнішньоторговельних операцій, а також можливість

держави забезпечувати цільове використання бюджетних ресурсів, сформованих за рахунок імпортного оподаткування.

Таблиця 2.3

Еволюція інструментів контролю митних платежів у системі митного адміністрування України [31, 32]

Етап / Нормативна база	Ключові інструменти контролю	Характеристика впливу на митне адміністрування
1. Модель до змін (Постанова КМУ № 467)	<ul style="list-style-type: none"> • Ініціювання оглядів правоохоронними органами; • Формування доручень на митний огляд поза СУР; • Можливість дублювання контрольних процедур 	<ul style="list-style-type: none"> • Високі корупційні ризики; • Значні затримки оформлення⁴ • Часто необґрунтовані огляди⁴ • Правова колізія з нормами МКУ (ст. 320, 336); • Слабка адресність контролю
2. Перехідний етап (Митний кодекс — зміни 2022 р.)	<ul style="list-style-type: none"> • Обмеження підстав для проведення огляду; • Узгодження повноважень митниці та правоохоронців; • Початок інтеграції інформації в ризик-орієнтовані підходи 	<ul style="list-style-type: none"> • Посилення ролі митниці як головного органу контролю; • Нівелювання дублювання функцій; • Нормативне наближення до практик ЄС
3. Нова модель (Постанова КМУ № 1008 від 19.09.2023)	<ul style="list-style-type: none"> • Обов'язкова перевірка будь-якої інформації від правоохоронців через СУР; • Проведення огляду лише у разі підтвердження ризику СУР; • Верифікація підстав контролю виключно митними органами 	<ul style="list-style-type: none"> • Зменшення кількості оглядів у 15+ разів; • Зростання ефективності перевірок до 36–37 %; • Мінімізація втручання правоохоронних органів; • Підвищення прозорості митного оформлення
4. Сучасна СУР-модель (2024 р. і далі)	<ul style="list-style-type: none"> • Автоматизований аналіз ризиків; • Big Data, профілі ризику, цифрові траси товарних партій; • Пост-аудит після випуску; • Аналітична взаємодія митниці, ДПС, СБУ та міжнародних систем 	<ul style="list-style-type: none"> • Переорієнтація на превентивний контроль; • Різне зменшення тиску на бізнес; • Зростання якості аналітики • Гармонізація з практиками ЄС та WCO; • Підвищення фіскальної результативності

Особливого значення у 2023–2024 рр. набули зміни до механізмів контролю за митними операціями, пов'язаними з участю правоохоронних органів. Як встановлено у звіті Держмитслужби, однією з системних проблем тривалий час було надмірне та не завжди обґрунтоване втручання правоохоронних структур у процес митного огляду, що призводило до

затримок у митному оформленні, корупційних ризиків та втрат бізнесу. Попередня редакція Постанови КМУ № 467 дозволяла правоохоронним органам фактично ініціювати проведення оглядів, що суперечило статтям 320 та 336 МКУ про виключну компетенцію митниці визначати форми та обсяги контролю. Це створювало правову колізію між Митним кодексом та Кримінальним процесуальним кодексом і відкривало можливості для маніпуляцій.

Ситуація докорінно змінилася після внесення змін до Митного кодексу у 2022 р. та ухвалення Постанови КМУ № 1008 від 19.09.2023. Відтепер отримана від правоохоронних органів інформація не є підставою для автоматичного проведення огляду, а підлягає опрацюванню митницею винятково через систему управління ризиками (СУР). Митний огляд проводиться лише у разі підтвердження ризиків інструментами СУР, а не за формальними дорученнями інших органів влади. Це наблизило національну практику до стандартів ЄС та ВМО, у яких втручання сторонніх органів у митні формальності суворо обмежене [33].

Механізми забезпечення повноти надходжень митних платежів включають комплекс організаційних, інформаційно-аналітичних та контрольних процедур, спрямованих на мінімізацію ризиків недобору доходів бюджету. Одним із ключових механізмів є верифікація митної вартості, що дозволяє запобігати заниженню бази оподаткування при імпорті товарів, особливо у високоризикових товарних групах. Важливою залишається інтеграція митних і податкових реєстрів, що дає можливість звіряти декларації, імпортні операції та податковий кредит із ПДВ. Значну роль відіграють аналітичні модулі СУР, які дозволяють не лише відбирати партії для контролю, а й аналізувати цілісні схеми ухилення. Систематичне застосування митного пост-аудиту забезпечує додаткові надходження від донарахувань і підсилює ефективність контролю після випуску товарів. У поєднанні із цифровими інструментами ці механізми формують комплексну

модель фіскального забезпечення, орієнтовану на запобігання втратам бюджету та підвищення прозорості зовнішньої торгівлі.

Представлена таблиця відображає ключові етапи трансформації інструментів контролю за митними платежами, через які пройшла Україна у 2019–2024 рр. Модель, що діяла відповідно до Постанови № 467, була орієнтована на документально-запитову взаємодію з правоохоронними органами, що призводило до надмірної кількості оглядів та низької їх результативності [35]. Після внесення змін до Митного кодексу та запровадження Постанови № 1008 правоохоронні органи були фактично позбавлені можливості безпідставного втручання у процедури митного оформлення, а контроль став здійснюватися виключно через систему управління ризиками. Сучасна модель базується на комплексній цифровій аналітиці, профілях ризику, інтегрованих базах даних та пост-аудиті, що відображає перехід до європейських стандартів прозорості та ефективності митного контролю. Це суттєво підвищило якість перевірок, скоротило їхню кількість і зміцнило фіскальну результативність адміністрування митних платежів.

Практична ефективність цих змін чітко простежується у статистиці. Протягом I–III кварталів 2023 р. митницями було отримано 7 998 доручень правоохоронців, але лише 2 086 оглядів завершилися фактичним оглядом товарів. Результативність становила близько 1,5 %, що вказувало на низьку якість таких доручень. Після того як Постанова № 1008 набрала чинності, кількість оглядів з ініціативи правоохоронних структур скоротилася більш ніж у 15 разів: за IV квартал 2023 р. проведено лише 41 огляд, за I квартал 2024 р. — 46. Водночас рівень виявлення порушень зріс до 36–37 %, що свідчить про суттєве підвищення якості контролю та адресності перевірок.

Таким чином, прагматика реалізації митного контролю у 2023–2024 рр. демонструє системний перехід від формального, документально-орієнтованого підходу до ризик-орієнтованої моделі, у якій ключову роль відіграють аналітичні інструменти, СУР, цифрові профілі ризику та

інформаційно-аналітична взаємодія з іншими органами влади. Це дозволяє одночасно зменшувати кількість необґрунтованих перевірок та підвищувати результативність контролю, що має прямий ефект для стабілізації надходжень митних платежів і мінімізації корупційних ризиків у сфері митного адміністрування [37].

Узагальнюючи результати аналізу, можна констатувати, що система митного контролю України у 2019–2024 рр. пройшла етап сутнісної модернізації — від переважно документально-орієнтованої моделі з надмірним залученням правоохоронних органів до технологічно вдосконаленої, ризик-орієнтованої та цифрової системи управління митними формальностями. Ключовими драйверами змін стали узгодження норм Митного кодексу з європейськими стандартами, впровадження СУР, NCTS та інструментів Big Data, що забезпечило перехід до превентивного аналізу даних і пост-аудиту. Скасування практики необґрунтованих оглядів і набрання чинності Постановою № 1008 дозволили усунути дублювання функцій та знизити корупційні ризики, а кількість зовнішніх ініціативних оглядів скоротилася в понад 15 разів при одночасному зростанні їх результативності. У сукупності це свідчить про підвищення адресності контролю, посилення системності моніторингу товарних потоків та зміцнення здатності держави забезпечувати повноту надходжень митних платежів до бюджету.

Таким чином, реформа системи митного контролю, впровадження європейських стандартів ризик-менеджменту та цифрових інструментів забезпечили суттєве підвищення інституційної спроможності митниці та результативності контролю митних платежів. Це формує основу для подальшого нарощування фіскального потенціалу держави, мінімізації втрат бюджету та зміцнення довіри бізнесу до митного адміністрування.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСІВ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ В КОНТЕКСТІ НАРОЩУВАННЯ ФІСКАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасна модель адміністрування митних платежів перебуває в умовах глибокої трансформації, зумовленої поєднанням воєнних викликів та стратегічного курсу України на інтеграцію до митного простору Європейського Союзу. Результати проведеного аналізу засвідчили, що хоча митні надходження залишаються одним із ключових джерел фіскальних ресурсів держави, їхня динаміка залежить від низки системних факторів — від якості митного контролю та ефективності боротьби з контрабандою до цифрової зрілості митної інфраструктури та узгодженості регуляторних рішень. В умовах воєнної економіки особливої ваги набуває забезпечення безперервності торговельних потоків, прозорості процедур, мінімізації корупційних ризиків та швидкого реагування на ризикові операції, що обумовлює потребу в методологічному оновленні процесів адміністрування митних платежів.

Євроінтеграційний вектор визначає ще один рівень вимог: гармонізація українського митного законодавства та процедур із нормами Митного кодексу ЄС, впровадження NCTS, інтеграція у єдині митні та аналітичні платформи Союзу, підвищення стандартизації та автоматизації контролю. Це створює не лише нормативні, але й технологічні та організаційні виклики, які потребують комплексних рішень. Таким чином, пошук шляхів удосконалення митного адміністрування має ґрунтуватися на поєднанні аналітичних висновків попередніх розділів із міжнародними стандартами, врахуванням воєнних ризиків та необхідністю зміцнення фіскальної стійкості держави [38].

Модернізація митної політики та системи адміністрування митних платежів є ключовою передумовою зміцнення фіскального потенціалу

України та однією з базових вимог процесу європейської інтеграції. У контексті набуття статусу країни-кандидата на вступ до ЄС митниця посідає особливе місце, оскільки входить до переліку сфер, що потребують повної гармонізації з *acquis* Європейського Союзу. Від ефективності митного адміністрування залежить не лише наповнення бюджету, але й безпека товарних потоків, прозорість зовнішньої торгівлі, стійкість логістичних ланцюгів та здатність держави забезпечувати справедливі конкурентні умови для бізнесу. Саме тому українська митна система повинна відповідати нормам Митного кодексу ЄС (Union Customs Code), практикам WCO SAFE Framework, новій європейській моделі митниці (EU Customs Reform 2023) та принципам інтегрованого управління кордонами [39].

В умовах воєнної трансформації проблема модернізації стає ще гострішою. Блокування портів, релокація бізнесу, зміна маршрутів постачання, зростання обсягів гуманітарного та критичного імпорту значно підвищили навантаження на митну систему. Водночас війна актуалізувала потребу в суворому контролі за товарами подвійного призначення, військовою технікою та стратегічно важливими ресурсами. Такі виклики вимагають переходу від традиційних, часто фрагментарних процедур контролю до сучасної, цифровізованої, ризик-орієнтованої моделі, здатної забезпечувати і фінансову стабільність, і безпекові пріоритети одночасно.

Євроінтеграційний курс України визначає чіткі орієнтири цього оновлення: повна цифровізація процедур, запровадження NCTS та e-Transit, інтеграція в європейські системи ICS2, UCC Data Model, функціонування спільного транзитного простору, уніфікація класифікації товарів та впровадження прозорих механізмів управління ризиками. Реформи ЄС чітко демонструють, що сучасна митниця — це не лише фінансовий орган, а й аналітична, сервісна та безпекова структура, яка працює на основі даних, цифрових інструментів та інтегрованих баз.

Саме модернізація митної системи з урахуванням європейських вимог є ключовою умовою для забезпечення прогнозованості бюджетних

надходжень, зниження тіньових схем, мінімізації корупційних ризиків та посилення економічної інтеграції України з ЄС. У цьому контексті реформування митного адміністрування виступає не лише технічним завданням, а стратегічним напрямом державної політики, що формує підґрунтя для майбутньої участі України у внутрішньому ринку Європейського Союзу.

Слід наголосити, що євроінтеграційний вектор розвитку митної політики визначає стратегічні рамки, у межах яких формується сучасна модель митного адміністрування України. Право Європейського Союзу, зокрема положення Митного кодексу Союзу (UCC), задає нормативно-процедурні стандарти, що визначають масштаби та зміст інституційних, технологічних і контрольних трансформацій, необхідних для побудови сумісної з ЄС митної архітектури. Гармонізація законодавства охоплює як уніфікацію базових процедур та принципів управління ризиками, так і впровадження комплексних цифрових платформ, що забезпечують простежуваність і прозорість руху товарів у межах єдиного митного простору [40].

Участь у загальноєвропейських інформаційних системах — таких як NCTS (New Computerised Transit System) та ICS2 (Import Control System 2) формує технологічний фундамент нової моделі митних інституцій, у якій контроль здійснюється на всіх етапах руху товару, а рішення ґрунтуються на даних, аналітичних профілях ризику та автоматизованих алгоритмах. Це означає перехід до сервісної, ризик-орієнтованої парадигми, що мінімізує транзакційні витрати, прискорює торгівлю та водночас підсилює здатність держави запобігати зловживанням.

Особливе місце у стандартах ЄС займають механізми протидії контрабанді, пост-аудиту та стандартизованого аналізу ризиків, що забезпечують збалансування між свободою руху товарів і рівнем фіскальної безпеки. Для України це означає необхідність інституційної перебудови, яка включає модернізацію інформаційних систем, розвиток Big Data-аналітики,

інтеграцію з платформами TAXUD, забезпечення інтероперабельності на рівні даних, а також формування кадрової спроможності для роботи з уніфікованими європейськими процедурами.

У цьому контексті в табл. 3.1 відображено логіку відповідності між вимогами європейського митного права та конкретними кроками, необхідними для модернізації української митної політики. Такий підхід дозволяє не лише визначити пріоритети адаптації законодавства й управлінських процесів, а й окреслити інституційні рішення, спрямовані на зміцнення фінансового потенціалу держави та поступову інтеграцію України до єдиного митного простору ЄС [41].

Таблиця 3.1

Вимоги Європейського Союзу та необхідні зміни в Україні у сфері митної політики та адміністрування [40, 42, 43]

№	Вимоги та стандарти ЄС	Необхідні зміни та пріоритети для України
1	Уніфікація митного законодавства відповідно до Митного кодексу ЄС (Union Customs Code)	<ul style="list-style-type: none"> • Подальша гармонізація МКУ із структурою УСС • Запровадження інституту Авторизованого економічного оператора (АЕО) у повному форматі • Підвищення правової визначеності процедур митних формальностей
2	Повна інтеграція до NCTS (New Computerised Transit System)	<ul style="list-style-type: none"> • Завершення переходу до NCTS Phase 5 • Розширення електронного транзиту для внутрішніх переміщень • Розбудова спільних митних постів та «зелених смуг» для надійних підприємств
3	Стандарти Ревізованої Кіотської конвенції (WCO) та SAFE Framework	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток інтелектуальних профілів ризику • Системне впровадження пост-аудиту (post-clearance audit) • Оптимізація селекції вантажів на огляд через СУР
4	Мінімізація втручання сторонніх органів у митні формальності	<ul style="list-style-type: none"> • Повна імплементація Постанови № 1008 • Відмежування функцій митниці та правоохоронців • Пріоритет інструментів управління ризиками над «ручним» контролем
5	Цифрова інтеграція та даних (TAXUD, ICS2)	<ul style="list-style-type: none"> • Створення національної інтегрованої митно-податкової платформи • Впровадження електронних попередніх декларацій (ENS) за стандартами ICS2 • Розширення Big Data-аналітики в митниці

6	Спрощення та прискорення торговельних процедур («trade facilitation»)	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток електронного оформлення «без паперу» (paperless customs) • Спільний контроль на кордоні з митними адміністраціями країн ЄС • Запровадження електронних дозволів та сертифікатів
7	Прозорість і боротьба з контрабандою	<ul style="list-style-type: none"> • Автоматизація перевірок митної вартості • Розширення доступу до міжнародних баз даних (EUROSTAT, OLAF) • Використання систем контролю вантажів на основі сканерів і цифрових пломб
8	Підвищення кадрової компетентності та професійних стандартів	<ul style="list-style-type: none"> • Система безперервного навчання інспекторів (EU Customs Competency Framework) • Сертифікація фахівців за європейськими стандартами • Інституційний аудит кадрових потреб митниці
9	Розвиток інфраструктури кордону та пунктів пропуску	<ul style="list-style-type: none"> • Модернізація логістичних вузлів відповідно до TEN-T • Інвестиції у сканери, вагові системи, автоматизовані ворота • Розбудова спільних пунктів пропуску з ЄС
10	Підзвітність та фіскальна ефективність митного адміністрування	<ul style="list-style-type: none"> • Прозорі KPI для митниці, аудит ефективності, open-data • Регулярний аналіз фіскальних втрат • Звітність за стандартами EU Customs Performance Measurement

У сучасних умовах воєнної трансформації, євроінтеграційних зобов'язань та високої залежності державного бюджету України від імпорتنих джерел, модернізація митних інституцій набуває чітко окресленого фіскального змісту. Пріоритетним завданням стає забезпечення стабільності та прогнозованості митних надходжень, що вимагає переходу від фрагментарного контролю до системно-аналітичної моделі управління митними процесами. Розширення податкової бази через мінімізацію незаконного ввезення товарів, заниження митної вартості та ухилення від сплати митних платежів є одним із ключових напрямів збільшення доходів бюджету та зміцнення конкурентного середовища для легального бізнесу [44].

Важливим фіскальним вектором стає підвищення адресності контролю шляхом активного застосування інструментів ризик-менеджменту, Big Data, аналітики поведінкових моделей імпортерів та автоматизованих методів виявлення порушень. Такий підхід зменшує

адміністративний тиск на добросовісних суб'єктів ЗЕД і забезпечує концентрацію державних ресурсів на ризикових сегментах, що підвищує кінцевий фіскальний результат. Одночасно модернізація митної системи потребує інституційного зміцнення — розвитку професійних компетентностей кадрів, удосконалення етичних стандартів, підвищення прозорості управлінських процедур та мінімізації корупційних ризиків.

Цифровізація митної інфраструктури є центральною умовою нарощування фіскального потенціалу. Інтеграція з європейськими системами NCTS, ICS2 та TAXUD, запровадження автоматизованих модулів контролю митної вартості, розширення функціональності Системи управління ризиками, цифрова верифікація ПДВ з імпорту та розвиток пост-аудиту з використанням алгоритмів машинного навчання формують нову архітектуру контролю, яка забезпечує якісне зростання надходжень та підвищує їхню прозорість [45]. Особливого значення в умовах війни набуває зміцнення логістичної та економічної безпеки, модернізація пунктів пропуску, спрощення процедур для критичного імпорту та ефективний моніторинг товарних потоків.

Євроінтеграційний вектор розвитку визначає необхідність глибокої гармонізації української митної політики з положеннями Митного кодексу ЄС (UCC), уніфікації профілів ризику, впровадження європейських стандартів пост-аудиту та створення технічно сумісної інфраструктури обміну даними [46]. Це зумовлює перехід до сервісно-ризик-орієнтованої моделі митниці, у якій превентивний аналіз, простежуваність ланцюгів постачання та автоматизовані процедури відіграють ключову роль у формуванні стійкої фіскальної системи.

Таким чином, фіскальні пріоритети модернізації митних інституцій включають три стратегічні групи: детінізацію імпорту як основу розширення доходної бази; цифрово-аналітичну трансформацію контролю як інструмент підвищення результативності адміністрування [47]; та інституційне зміцнення митної служби як умову сталого розвитку та

інтеграції до європейського митного простору. Реалізація цих напрямів є ключовим чинником підвищення фіскальної спроможності держави, забезпечення бюджетної безпеки та формування сучасної моделі митної політики України в умовах воєнних та післявоєнних викликів.

У перспективі повоєнного відновлення митне адміністрування відіграватиме стратегічну роль у формуванні нової економічної архітектури держави. Повоєнна трансформація передбачає не лише модернізацію інфраструктури пунктів пропуску та логістичних маршрутів, а й глибоку інституційну перебудову, що забезпечить інтеграцію України до єдиного митного простору ЄС. Відновлення економічної активності, зростання імпорتنих і транзитних потоків, збільшення обсягів міжнародної допомоги та інвестицій потребуватимуть високого рівня прозорості, прогнозованості та аналітичної здатності митної системи. У цьому контексті ключове значення матиме перехід до «митниці майбутнього» — повністю цифровізованої, інтегрованої з європейськими системами [48], здатної здійснювати контроль в режимі реального часу та забезпечувати баланс між безпекою і свободою торгівлі. Повоєнний період стане унікальним вікном можливостей для формування якісно нової моделі митного адміністрування, орієнтованої на швидке відновлення економіки, зміцнення фіскальної стабільності та поглиблення європейської інтеграції України.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило комплексно оцінити теоретичні, нормативно-правові, організаційні та аналітичні аспекти адміністрування митних платежів в Україні, а також визначити ключові вектори модернізації митної політики в контексті нарощування фіскального потенціалу держави. Виходячи з поставленої мети — обґрунтування науково-практичних підходів до удосконалення адміністрування митних платежів у сучасних умовах воєнної трансформації та євроінтеграційних зобов'язань — було сформовано сукупність висновків, які систематизують результати роботи та визначають подальші напрями розвитку митної сфери.

У першому розділі роботи поглиблено теоретичну ідентифікацію митних платежів як важливої категорії фіскального інструментарію держави. Розкрито їх економічну природу, фіскальну та регуляторну роль, визначено зміст і функціональне призначення адміністрування. Встановлено, що митні платежі, зокрема ПДВ з імпорту, акцизний податок та ввізне мито, формують один із найбільш стабільних джерел доходів державного бюджету України, часто забезпечуючи понад третину його надходжень. Сутність адміністрування митних платежів інтерпретовано як систему організаційних, контрольних та аналітичних дій держави, спрямованих на забезпечення повноти й своєчасності сплати податків при переміщенні товарів через митний кордон. Проаналізовано принципи митного адміністрування, що включають законність, прозорість, рівність платників, мінімізацію адміністративного тиску та пріоритет ризик-орієнтованих процедур.

У другому розділі на основі статистичних даних за 2019–2024 рр. здійснено детальний аналіз динаміки митних надходжень та оцінено їх фіскальну результативність. Виявлено істотні коливання надходжень, пов'язані з пандемічною кризою, воєнним вторгненням РФ, змінами державної політики щодо критичного імпорту та структурними шоками на

товарних ринках. Попри різке падіння надходжень у 2022 р., у подальші роки спостерігається тенденція до їх відновлення і приросту. Проведене прогнозне моделювання із застосуванням трендових підходів продемонструвало потенціал подальшого збільшення митних надходжень за умови посилення контролю, боротьби зі схемами заниження митної вартості та цифрової модернізації митних процедур. Ідентифіковано ключові економічні та інституційні фактори, що впливають на обсяги надходжень, включаючи зміни регуляторного середовища, стан зовнішньої торгівлі, логістичні умови, ступінь тінзації імпорту та ефективність роботи митних органів.

Важливим аспектом дослідження стало вивчення прагматичних механізмів реалізації митного контролю, включаючи трансформацію взаємодії митниці з правоохоронними органами та запровадження ризик-орієнтованої моделі контролю. На основі нормативного аналізу та даних аналітичних звітів встановлено суттєве скорочення кількості необґрунтованих оглядів, підвищення результативності перевірок та зменшення корупційних ризиків завдяки переходу до системи управління ризиками (СУР) як основного інструменту прийняття рішень. Показано, що поєднання пост-аудиту, цифрових індикаторів ризику, автоматизованих алгоритмів верифікації митної вартості та інтегрованих реєстрів створює новий рівень фіскальної дисципліни та забезпечує захист економічних інтересів держави.

У третьому розділі обґрунтовано стратегічні напрями модернізації митного адміністрування з урахуванням євроінтеграційних пріоритетів. Наголошено на важливості приведення українського митного законодавства у відповідність до Митного кодексу ЄС (UCC), інтеграції в європейські інформаційні системи (NCTS, ICS2, TAXUD), уніфікації профілів ризику та підвищенні аналітичної спроможності митних органів. Розкрито фіскальні пріоритети модернізації, серед яких ключовими є детінізація імпорту, подолання схем мінімізації митних платежів, цифровізація адміністрування

ПДВ та акцизу, розвиток автоматизованих систем контролю митної вартості та посилення кадрового потенціалу митниці. Підкреслено, що митна політика має виконувати подвійну функцію — забезпечення фіскальної стійкості у період війни та створення організаційно-правового фундаменту для інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС.

Особливе значення приділено повоєнній трансформації системи митного адміністрування, яка передбачає перебудову митної інфраструктури, зміцнення логістичної стійкості, оновлення пунктів пропуску, запровадження інтелектуальних інструментів аналізу потоків товарів та формування інституційної моделі, здатної забезпечити сталий розвиток і конкурентоспроможність. У перспективі саме митниця стане однією з ключових інституцій, що забезпечуватиме відновлення економіки, розвиток міжнародної торгівлі та інтеграцію України у спільний митний простір ЄС.

Таким чином, констатуємо, що ефективне адміністрування митних платежів є фундаментальним фактором економічної та фіскальної безпеки України. Успішна модернізація митної системи потребує системної цифрової трансформації, посилення інституційної спроможності митниці, удосконалення механізмів ризик-менеджменту, гармонізації процедур з вимогами ЄС та забезпечення прозорості всіх ланок митного процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Власюк Н.І., Момрик Ю.І. Особливості реалізації державної митної політики в Україні за сучасних умов. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2024. № 77. С. 83–89.
2. Возний В.М. Сутність та правова природа адміністрування митних платежів. *Юридичний вісник*. 2023. № 6. С. 170-176.
3. Герасимюк П. Підходи до визначення поняття «митна політика». Актуальні питання фінансової теорії та практики. Збірник матеріалів Десятої заочно-дистанційної наукової конференції студентів і молодих вчених, м. Тернопіль, ЗУНУ, 26 квітня 2023 р. Ч. 1. С. 46–49.
4. Пахолюк О., Дзюбинський А., Безп'ятко О. Вплив митного регулювання на розвиток зовнішньоекономічної діяльності. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 67. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-67-174>
5. Сапожник Д.І. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в контексті розвитку інтеграційних процесів. *Актуальні проблеми товарознавства, біотехнології, експертизи та митної справи*. 2024. С. 283–288.
6. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-17. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
7. Возний В.М. Адміністрування митних платежів як об'єкт фінансово-правового регулювання. *Економіка. Фінанси. Право*. 2025. № 1. С. 23-26.
8. Кийда Л. І., Шевченко Н. І. Особливості реалізації державної митної політики в Україні. *Державне управління: удосконалення і розвиток*. 2020. № 4. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/4_2020/68.pdf.

9. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>

10. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010р. № 2755-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

11. Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану: Постанова КМУ № 330 від 20.03.2022. *Офіційний вісник України*. 2022. № 26. С. 75. Ст. 1417.

12. Авраменко Н. Л., Дорошенко Т. М., Матвеев М. Е. Проблеми митного контролю в контексті європейської інтеграції України. *Економіка та держава*. 2022. № 1. С. 55-60.

13. Клим А. В. Митна політика України в контексті сучасних суспільних викликів. *Демократичне врядування*. 2022. Вип. 1 (29). С. 128-140.

14. Сидорович О., Герчаківський С. Інформаційне забезпечення митної справи України в контексті цифрової стратегії розвитку суспільства. *Світ фінансів*. 2021. № 1(66). С. 210–225.

15. Розвиток митної політики України в контексті реалізації економічної функції держави : монографія / Гребельник О. П., Пашко П. В., Шевчук С. В., Сушкова О. Є. та ін.; за ред. д.е.н., проф. О. П. Гребельника. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 266 с.

16. Драганчук Ю. Українська митниця в горизонті-2030. Мета – підготовка до вступу до Митного союзу та ЄС. 2024. *New Voise*. URL: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/strategichni-kroki-ukrajini-do-vstupu-v-yes-modernizaciya-mitnoji-sistemi-do-2030-roku-50435058.html/1>

17. Тімошенко Н., Дідик О., Смоляр Л. Митна політика України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 61. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-61-56>

18. Герчаківський С. Д. Європейські тренди правового та інституційного забезпечення розвитку і оподаткування SMEs. Модерні фінанси: глобальні виклики і сучасні тренди : монографія / за ред. д.е.н., проф. А. Крисоватого. Тернопіль: Економічна думка, 2024.

19. Герчаківський С. Д., Герчаківська О. Я. Домінанти посилення інституційної спроможності митних органів в Україні в умовах війни. Державна митна політика України: відповідь на глобальні виклики та перспективи міжнародного співробітництва: Збірник матер. Міжнар. наук.-практ. кругл. столу (м. Хмельницький, 20 черв. 2024 р.). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2024. С. 54-57.

20. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/>

21. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

22. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua/>

23. Надходження митних платежів до Держбюджету в 2024 році. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/nadkhodzhennia-mitnikh-platezhiv-do-derzhbiudzhetu-v-2024-rot-si-demonstruiut-suttieve-zrostannia-1513>

24. Микуляк О.В. Митні відносини України та світу в умовах війни. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»*. 2022. № 17. С. 109.

25. Дмитрів В., Тимошук Б. Аналіз показників фіскальної ефективності бюджетно-податкової політики України. Фінансове забезпечення сталого розвитку: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Вип. 3, Т. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2023. С. 104-105.

26. Сідляр В. В. Удосконалення роботи державних фіскальних інституцій з метою протидії ухилення від оподаткування у секторі МСП.

Актуальні питання фінансової науки та практики: збірник наукових праць кафедри фінансів ім. С. І. Юрія Західноукраїнського національного університету. Вип. 1. Тернопіль: ЗУНУ, 2024. С. 169-172.

27. Нетєда О.В. Проблеми та перспективи митно-тарифного регулювання експортно-імпортних операцій в Україні. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/292.pdf>

28. За перші півроку 2024 року товарообіг України склав \$52,7 млрд. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-pershi-pivroku-2024-roku-tovaroobig-ukrayini-sklav-527-mlrd-1670>

29. Остапенко В. М., Гунько К. І. Функціонування NCTS в Україні. Актуальні питання економічних наук. 2025. Вип. 11. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15399002>

30. Легкоступ І., Саїнчук Н., Соколюк М. Митні платежі як складова формування доходної частини Державного бюджету України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023, № 52. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2564>

31. Осіпчук Д.С. Управління ризиками у митній справі в умовах воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*. 2024. № 2 (108). С. 16–21.

32. Войченко, Т. Організація митного контролю: європейські практики. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 33. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/875>

33. Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання пропуску гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану» від 01.03.2022 р. № 174р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/174-2022-п#Text>

34. Красівський О., Товт В. Особливості та проблеми здійснення митного контролю в контексті європейської інтеграції. *Аспекти публічного управління*. 2021. Т. 9. № 1. С. 106–111.

35. Вигівська І.М., Панійван К.Є. Митний пост-аудит в умовах воєнного стану. 2023. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/12/209.pdf>

36. Костишин Ю.С. Науково-методичний підхід до оцінювання ефективності митного контролю в системі фінансової безпеки. *Економіка, управління та адміністрування*. 2020. № 4 (94) С. 88–98.

37. Сарана Л.А. Вплив цифровізації на митну та податкову політику України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління*. 2024. № 14 (08). С. 5–13.

38. European Commission. 2015. Customs Blueprints: Pathways to Better Customs. Directorate-General for Taxation and Customs Union, European Commission, Luxembourg, Luxembourg. URL: <https://data.europa.eu/doi/10.2778/77704>.

39. International Monetary Fund (IMF). 2020a. «Business Continuity for Revenue Administrations» IMF COVID-19 Special Series, Washington, DC. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/covid19-special-notes/en-special-series-on-covid-19-business-continuity-for-revenue-administrations.ashx>.

40. World Customs Organization (WCO). 2021. WCO SAFE Framework of Standards. URL: <http://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/global/pdf/topics/facilitation/instruments-and-tools/tools/safe-package/safe-framework-of-standards.pdf?la=en>.

41. Aslett J., Hamilton S., Gonzalez I., Hadwick D., Hardy M., Pérez A. Understanding Artificial Intelligence in Tax and Customs Administration. *IMF Technical Notes and Manuals*. 2024. 006. URL: <https://ideas.repec.org/p/imf/imftnm/2024-006.html>

42. Caballini C., Benzi M. Fast Corridors: innovative customs processes and technology to increase supply chain competitiveness. The case of IKEA Italy. *Transportation Research Interdisciplinary Perspectives*. 2023. Vol. 21, 100909.

43. Євроінтеграція української митниці: вивчення польського досвіду адаптації законодавства і впровадження ІТ-систем. 2023. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/ievrointegratsiia_ukrainskoi_mitnitsi_vivchennia_po_lskogo_dosvidu_adaptatsii_zakonodavstva_i_vprovadzhennia_it-sistem-4923

44. Бліщук К. Європейські вектори вдосконалення митної політики в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 48. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-30>

45. ІТ трансформація Митниці – проєкт «Е-митниця». *Офіційний вебпортал ДМС*. 2021. URL: <http://customs.gov.ua/it-transformatsiia-mitnitsi>

46. Ангел Є., Бутін А., Кузяків О. Майбутнє української митниці в умовах вступу в ЄС: аналітично-консультативна робота. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. 2024. URL: <https://www.ier.com.ua/ua/publications/articles?pid=7479>

47. Tax and Customs Electronic Services Portal (PUESC). National Revenue Administration of Poland (Gov.pl). 2021. URL: <https://www.gov.pl/web/national-revenue-administration/tax-and-customs-electronic-services-portal>

48. Wang L. China's Smart Customs Journey. WCO News. 2025. № 2 (June). P. 68–71. URL: <https://mag.wcoomd.org/magazine/wco-news-107-issue-2-2025/chinas-smart-customs-journey/>